

Odpoved' je

BJØRNSON!

ČLÁNOK INGJERDA SKREDEA
(SKRÁTENÝ) UVEREJNENÝ
NA BJØRNSTJERNE.NO

Ak netušíte, ako odpovedať, povedzte jednoducho „Bjørnstjerne Bjørnson“. Túto dobrú radu mi dal jeden skalný účastník kvízov. V deväťdesiatich percentách prípadov je odpoveď Bjørnson správna. Kto napísal román *Synnøve Solbakken*? Kto dostal Nobelovu cenu za literatúru v roku 1903? Kto napísal nórsku štátnu hymnu? Romány, poviedky, hry, básne a piesne. Bjørnson, Bjørnson a ešte raz Bjørnson.

Bojoval za kresťanstvo, proti kresťanstvu, proti monarchii, za monarchiu, za novú nórčinu, proti novej nórčine, podporoval poddaných aj

robotníkov v továrňach na zápalky, zastával sa odsúdcov a utláčaných, vo svojej krajine aj v zahraničí. K predmetom jeho záujmu patrilo drobné vtáctvo, hmyz, ale aj hrúbka štrku používaného na cestách v okolí Aulestadu v Gausdale, kde býval, ak práve nežil v Taliansku alebo nevycestoval do Francúzska, Ameriky či inam. A o tom všetkom písal. Len vo fondoch samotnej Národnej knižnice v Osle sa nachádzajú tisícky listov a článkov.

Keď si nabudúce nebudete istí odpoveďou, stačí, ak odpoviete „Bjørnson“. Pravdepodobne odpoviete správne.

Bjørnsonovo literárne dielo

Bjørnstjerne Bjørnson sa narodil 8. decembra 1832 v Kvikne a zomrel v Paríži 26. apríla 1910. Na rok 2010 pripadá sté výročie jeho úmrtia. Bjørnson bol prvým Nórom, ktorému bola udelená Nobelova cena za literatúru. Jeho slová ešte stále zaznievajú na perách každého z nás pri nórskej štátnej hymne „Ja, vi elsker”.

Bjørnson písal o „vzmáhajúcom sa démonovi entuziazmu” a mal záľubu v nápaditých a humorných príbehoch. Netreba sa cítiť previnilo, ak k Bjørnsonovi pristupujete s ľahkosťou. Zároveň však treba ponechať aj istý priestor pre jeho vážnu stránku. Bjørnson mal rád slávnosti aj vášnivé debaty. Hoci politické potýčky označoval za „raj pre bojovníka“, ako umelec sa najlepšie prejavuje vtedy, keď šetrí slovami až na hranici záhadnosti, keď svojich čitateľov

ČLÁNOK ARNFINNA AASLUNDA
(SKRÁTENÝ) UVEREJNENÝ
NA BJORNSTJERNE.NO

ponára do znepokojivých ľudských osudov, alebo keď v plnej nahote odhaľuje strasti ľudského údely.

Najlepším spôsobom, ako si uctiť spisovateľa, je prečítať si jeho diela. Bjørnsonova produkcia je rozsiahla, ale nevyvážená. Nepatrí k tým, čo skôr, než svoje texty odovzdajú na uverejnenie, celé roky nad nimi premýšľajú. Ale aj preto jeho menej úspešné texty tiež obsahujú záblesky skvelej poézie a fascinujúcej spontánnosti. Skutočnosť, že jeho diela boli tak úzko prepojené na jeho dobu, je ich silnou a zároveň slabou stránkou. Nie vždy sa nám prívrajujú rovnako pôsobivo, najmä ak riešenia, ktoré presadzujú, neobstáli v skúške času. Ale vtedy, keď sa jeho zápal pretaví do rýdzej odvahy a intenzity prezentácie, jeho texty sa k nám prívrajujú ako živý výraz svojej doby.

Povedky a hry

V 50. rokoch 19. storočia patril Bjørnson k avantgarde nastupujúcej triedy profesionálnych autorov v Nórsku. Bjørnson ako spisovateľ nebol veľmi produktívny, ale stál na čele literárneho vývoja svojej doby. Bjørnson tiež výrazne prispel k nástupu realizmu v naratívnej próze. Navyše, jeho prínos k verejnej sfére podstatne presiahol hranice beletristickej tvorby. Boli obdobia, keď sa úplne oddal politike, stal sa jedným z najväčších nórskejších rečníkov, napísal niekoľko tisíc článkov a odhaduje sa, že napísal vyše 30 000 listov.

Na začiatku svojej dráhy často prechádzal od poviedok z roľníckeho prostredia k historickej dráme a naopak. Po niekoľkých rokoch pôsobenia ako novinár a po viacerých pokusoch o prózu začal v roku 1856 uverejňovať poviedky v „Illustreret Folkeblad“. V tomto časopise vychádzal na pokračovanie aj príbeh Synnøve

Solbakken predtým, ako bol v roku 1857 uverejnený ako prvý Bjørnsonov román. Vecný a hutný štýl tohto príbehu, ktorý prezrádza inšpiráciu rozprávkami a ságami, ale aj dialektom z oblasti Romsdal, predznačil nový začiatok.

V 70. rokoch 19. storočia Bjørnson presunul pozornosť na buržoázne vrstvy jeho doby. O roľníkovi vo svojom prejave povedal: „Keď sa prebudí, prebudí sa k reakcii!“. Pri spätnom pohľade vidno, že Bjørnson dokázal veľmi presne pomenovať výzvy modernej doby. Prvé, na čo sa zamerával, boli veľké médiá a financie, v dvoch hrách „Redaktor“ a „Bankrot“ (1875).

Poézia

Hoci poézii venoval Bjørnson menšiu pozornosť ako naratívnej próze a divadelnej tvorbe, na menšom formáte poézie ho predsa len niečo priťahovalo. Svojho bojovného ducha dokázal vyjadriť v precízne vytesaných riadkoch priam s agitátorskou nástojčivosťou, a lyrickú náladu dokázal v jednom či dvoch veršoch rozvinúť do prekvitajúceho lúbostného vzťahu. Viaceré z jeho básní boli uverejnené v novinách a časopisoch hneď po tom, ako ich napísal. Ďalšie sa stali súčasťou poviedok a divadelných hier, a tie najlepšie boli neskôr zozbierané a uverejnené v zbierke „Digte og Sange“ (Básne a piesne). „Viac som žil než spieval“, hovorí Bjørnson v básni Posledná pieseň. Táto báseň sa dotýka problému, ktorý je dnes vo vzťahu k Bjørnsonovi evidentný. Bol prosto všade. Nemožno sa ubrániť obdivu nad tým, ako bezo zvyšku prijal dôsledky svojej zanietenosti pre sociálne otázky, tak doma ako aj v zahraničí. Jeho prítomnosť sa pociťovala natoľko komplexne, osobne bol prítomný na toľkých miestach a vyvolával natoľko ostré diskusie, že to malo tendenciu zatieniť jeho literárne úspechy. Samotný Bjørnson veril, že politická angažovanosť je pre neho zdrojom poznatkov a nasadenia, ktorý podporuje jeho písomnú tvorbu.

Milujeme túto zem

BÅSEÑ JA, VI ELSKER DETTE LANDET
SA STALA NØRSKOU HYMNOU.
PREKLAD: MILAN RICHTER

Milujeme túto zem, čo
vystupuje nad vody,
vráskavá od vetra, mrazu,
s tisícami domovov.
Milujeme a myslíme
na otca a na matku,
na noc sán, čo na zem spúšťa,
spúšťa na zem svoje sny.

Harald svojím mocným vojskom
túto zem nám zachránil,
Håkon bránil túto zem, kým
Oviind musel zapievať;
Olav svojou vlastnou krvou
namaloval na ňu kríž
a z jej výšín rečnil Sverre
rovnô Rómu navzdory.

Sedliaci, keď vojsko tiahlo,
brúsili si sekery,
Tordenskiöld pri brehoch páčil,
až sa doma blyskalo.
Povstali aj ženy, mocné
ako muži, do boja;
iné iba nariekali -
to sa skoro skončilo.

Nebolo nás veru veľa,
bolo nás však stále dost
čelil neraz ťažkým výravom,
čo hrozili krajine.
Nech zem radšej požiar zltne,
ako by sa mala vŕzať;
spomeníte si, čo sa stalo
tam, kde leží Fredrikshald!

Prežili sme ťažké časy,
nakoniec nás zaprelí;
No v najťažšej chvíli plachú
sloboda sa zrodila.
To nám dalo silu otcov
znášať vojny, hladomor,
to aj smrti dalo úctu
a nám všetkým zmierenie.

Nepriateľ zahodil brane,
páncier z tváre odložil,
s údivom sme náhlieli sa
k nemu, lebo bol náš brat.
Bez pocitov hanby, viny
na juh sme sa vybrali;
teraz traja bratia sme a
ostaneme pospolu!

Nórski muži v domoch, domcoch,
podakujte Pánovi!
Krajinu chcel chrániť, hoci
to s ňou neraz bolo ťé.
Čo otcovia vydobili,
pre čo matkám ostal plač,
to Boh mlčky tak ochránil,
že sme v práve ostali.

Milujeme túto zem, čo
vystupuje nad vody,
vráskavá od vetra, mrazu,
s tisícami domovov.
Ako boje našich otcov
poradivili ju k víťazstvu,
tak aj my, ak bude treba,
bit' sa chceme za jej mier.

Bjørnsonov politický prínos

V roku 1848 na vtedy 15-ročného Bjørnsona urobili silný dojem a ovplyvnili ho historické procesy, ktoré v tom čase prebiehali v Európe. Februárová revolúcia vo Francúzsku podnietila revolučné revolty proti absolutistickým vládam v nemeckých štátoch, v Rakúsku, Taliansku a Španielsku. Hoci armáda a polícia ako nástroj vládnucich tried tieto revolty čoskoro potlačila, ideály revolúcie po celé ďalšie desaťročia ovplyvňovali politické udalosti, a to aj v Nórsku s jeho tisíckami organizovaných robotníkov.

Keď Bjørnson prišiel do Osla, alebo Christianie, ako sa vtedy nórske hlavné mesto volalo, našiel tam skôr provinčné mesto s približne 50 000 obyvateľmi. Oveľa viac než skúšky na univerzite ho však zaujímala politika, a zo všetkého najviac sa nadchol pre divadlo. Mesto malo v tom čase len jedno divadlo, Divadlo Christiania, a divadelným jazykom bola čistá dánčina. Hoci publikum jej bez problémov rozumelo, keďže dánčina bola jediným písaným jazykom v Nórsku už tristo rokov, predsa len mala ďaleko od jazyka, ktorým sa hovorilo v Nórsku. Ako novinár a kritik Bjørnson neprestajne argumentoval, že divadlo v Nórsku by malo používať nórsky jazyk, a že mladých nórskejších hercov by už nemali nútiť hovoriť vo svojej vlasti cudzím jazykom. V novinách vychádzajúcich v Christianii uverejnil stovky článkov, v ktorých povzbudzoval mladých nórskejších hercov a kritizoval dánskeho riaditeľa divadla, ktorý nórskejších hercov nedával atraktívne roly, ale obsadzoval ich najmä do vedľajších úloh a nútil ich rozprávať s dánskym prízvukom.

Mladý Bjørnson sa tiež veľmi živo zaujímal o politiku. Pár rokov po príchode do Christianie otcovi na rovinu povedal, že nemá v úmysle pokračovať v štúdiu na univerzite,

ČLÁNOK EDVARDA HOEMA
(SKRÁTENÝ) UVEREJNENÝ
NA BJORNSTJERNE.NO

a od januára 1854 bol preto ponechaný sám na seba, bez akejkolvek finančnej podpory od rodiny. Aby sa uživil, často písal príspevky do novin a núdza ho prinútila písať stovky článkov, v ktorých kritizoval dánske divadlo a absenciu národnej dramatickej tradície. Bola to éra literárneho romantizmu v Škandinávií aj v iných častiach Európy, a Bjørnson kritizoval etablovanú generáciu autorov ako aj dánske divadelné hry uvádzané v Christianii. V roku 1856 zmobilizoval študentov a robotníkov v Christianii, aby písaním v Divadle Christiania vyjadrili protest proti novo angažovaným dánskym hercom. Takmer sa to skončilo bitkou a protestujúci boli vykázaní, ale Bjørnson sa odvtedy stal v nórskom hlavnom meste známou postavou. O dva roky na to sa stal umeleckým riaditeľom divadla v Bergene. Tu vstúpil na nórsku politickú scénu, ktorá sa stala dejiskom jeho pozoruhodného úsilia po dobu ďalších päťdesiatich rokov.

Aká však bola celková politická situácia v Nórsku, ktorá bola v pozadí Bjørnsonovej literárnej a divadelnej činnosti? Nórsko bolo od šestnásteho storočia súčasťou dánskej monarchie. V roku 1814, po skončení napoleonských vojen, dostal Nórsko do daru švédsky kráľ ako prejav vďaky za podporu protinapoleonovskej aliancie európskych mocností. Nórsko sa pokúsilo postaviť na odpor proti tomuto ponižujúcemu gestu, a v apríli 1814 sa zástupcovia z celej krajiny zišli v Eidsvollí, aby vyhlásili nezávislosť Nórska a prijali politickú ústavu inšpirovanú francúzskou ústavou a americkým vyhlásením nezávislosti. Hoci sa Nórsko napokon muselo pripojiť ku kráľovskej únii so Švédskom, zachovalo si právo vytvoriť si vlastný parlament. Parlament, ktorý zasadal v Christianii raz za tri roky, spočiatku tvorili najmä kráľovskí

úradníci, členovia švédskej štátnej správy, právnici a farári, ktorí však tvorili len nepatrnú časť obyvateľstva. Ale právo zúčastniť sa na voľbách malo aj nórske roľníctvo, ktoré si postupne v nórskom parlamente upevňovalo svoju pozíciu. Bjørnson a jeho radikálni súčasníci si však uvedomovali, že skutočný politický pokrok nemožno dosiahnuť bez radikálnej strany skonsolidovanej okolo minimálneho politického programu, ktorá by mohla bojovať za požiadavky politickej reformy, najmä za udelenie hlasovacieho práva širším vrstvám obyvateľstva, zavedenie porotného systému v súdnictve, a účasť členov vlády menovaných švédskym kráľom na parlamentných rozpravách o aktuálnych politických otázkach.

V čase pred nóorskymi parlamentnými voľbami v roku 1859 Bjørnson zmobilizoval stovky robotníkov na podporu mladých a radikálnych kandidátov s cieľom vystríedať starších poslancov, ktorí si zvykli na to, že zostávajú vo svojich kreslách bez akéhokoľvek odporu – a uspeli. Jeho meno sa tak dostalo do povedomia celého národa a na jeseň toho istého roka sa vrátil do Christianie, kde sa stal redaktorom radikálnych novín *Aftenbladet*. Popritom sa stal hovorcem radikálnych úradníkov, ktorí sa v spojení s členmi nórskeho parlamentu z radov roľníkov pokúšali založiť politickú stranu. Nepodarilo sa im to však a pre Bjørnsona osobne to

znamenal len rad ďalších politických protivníkov a v konečnom dôsledku aj nútený odchod z redaktorského miesta. Nórsky parlament mu udelil štipendium, vďaka ktorému mohol odísť z krajiny a tri roky študovať umenie a literatúru v Európe. Jeho predpoveď, že sa vráti do Nórska, v ktorom sa počas jeho neprítomnosti nič neudeje, sa ukázala byť pomerne presná. Niečo sa však predsa len zmenilo. V roku 1863 odstúpil posledný dánsky riaditeľ Divadla Christiania a spolu s ním z divadla odišli aj poslední dánski herci.

Bjørnstjerne Bjørnson sa stal riaditeľom Divadla Christiania v roku 1865. Herci Bjørnstjerne Bjørnsona milovali. Po pätnástich rokoch od jeho prvého polemického vystúpenia, v ktorom nórske hercov nabádal, aby sa uchádzali o právom im prináležiace hlavné úlohy, sa tento okruh ešte stále pomerne mladých hercov stal jadrom jeho súboru v Divadle Christiania. Chodil ich povzbudzovať na skúšky a predstavenia navštevoval aj po premiére, keď sa riaditelia väčšinou už neukazujú a nechávajú ich, aby si poradili sami. Divadelné skúšky netrvali dlhšie než päť alebo šesť dní, ale za Bjørnsonovej éry sa Divadlo Christiania po prvý raz dostalo na skutočne profesionálnu úroveň. Bjørnsonovo pôsobenie v Divadle Christiania sa skončilo na jar roku 1867. Hoci sa mu podarilo výrazne zvýšiť umeleckú úroveň

a počas jeho riaditeľského pôsobenia v divadle počet divákov neprestajne narastal, s jeho finančným riadením sa spájali dva veľké konflikty. Nemal čas venovať sa výlučne divadelnej činnosti, lebo od roku 1866 bol aj vydavateľom nórskeho týždenníka, ktorý mal slúžiť ako hlas a zdroj nových poznatkov pre ľudí zo všetkých vrstiev. V týždenníku sa uverejňovali články na najrôznejšie témy, ktoré siahali od každodenného života cez vedeckú tematiku, poľnohospodárske stroje až po astronómiu, biológiu či chémiu. Mal predstavovať najlepších umelcov a vrcholné umelecké diela zo všetkých krajín. Ale, ako hovoril Bjørnson, žiadnu politiku! Skutočnosť však bola taká, že už po niekoľkých týždňoch sa politika stala jednou z hlavných tém týždenníka. Bjørnson v ňom brojil proti novej nórskej vláde, ktorú vymenoval švédsky kráľ, pretože si uvedomil, že táto vláda by nikdy nedokázala naplniť politické ciele, za ktoré bojoval on sám a ľavicoví členovia parlamentu. Otvorene vyhlásil, že buď švédska monarchia a šľachta prijme politické reformy, alebo únia sa musí rozpadnúť. Tento postoj bol mimoriadne provokatívny a Bjørnson sa zrazu stal veľmi nepopulárny pre väčšinu buržoázie v Christianii, ktorá si želala zachovať priateľský vzťah s kráľom a so Švédmi všeobecne. Bjørnsonova manželka Caroline zo stresu spôsobeného mediálnou kampaňou proti jej manželovi ochorela a ich deti boli v škole vystavené šikanovaniu. Rodina odišla bývať do Kodane, ale po roku sa vrátila do Christianie, kde sa útoky proti Bjørnsonovi obnovili s ešte väčšou intenzitou. V tom čase sa spolu so skladateľom Edvardom Griegom pokúšali napísať prvú nórsku národnú operu, ale tejto snahe vstúpili do cesty politické konflikty, do ktorých sa opakovane dostával vďaka svojej obrovskej energii. Jeho politický program sa čoraz väčšími radikalizoval a stal sa nielen hovorcom za rozšírenie hlasovacieho práva aj na neurodených občanov, ale argumentoval aj v prospech všeobecného hlasovacieho práva, ktoré by sa

vo vhodnom čase malo rozšíriť aj na ženy. Ba čo viac, tvrdil, že v záujme rovnosti pre všetkých by vládnuce vrstvy v Škandinávii mali priniesť to, čo označoval ako obeť: vzdať sa časti svojej hojnosti, aby zabezpečili a zlepšili životné podmienky ľudu. V jeho dobe to bol nielen radikálny, ale priam revolučný program, a argumenty jeho odporcov dnes pôsobia takmer zábavne: „Všeobecné hlasovacie právo! To by bolo úplne nezodpovedné! Ženy, ktoré nemajú vzdelanie a neplatia ani dane, by mali mať vplyv na financie štátu! Bolo by to rovnako nebezpečné, ako keby ste svoje peniaze rozdali malým deťom alebo, ako hovoríme v Nórsku, opitým námorníkom.“ A ďalej: „Profesori teológie a filozofie na univerzite v Osle varovali pred takýmito myšlienkami, pretože Biblia hlása, že sociálne podmienky každej spoločnosti vytvoril Boh a že sociálne protesty sú zároveň protestmi proti jeho vôli.“

V roku 1872 sa rozhodol po druhý raz navštíviť Taliansko. Odišiel do Florencie, kde sa začala nová etapa jeho literárnej dráhy. Od historickej drámy a poviedok z roľníckeho prostredia sa Bjørnson obrátil k realizmu a bol to on, čo v skutočnosti priniesol do Škandinávie realistickú drámu. V ďalších dvoch rokoch napísal divadelné hry Redaktor a Bankrot. Dúfal, že tentoraz sa mu podarí dokončiť národnú operu, na ktorej pracoval s Edvardom Griegom. Pravda však bola taká, že nórska národná história sa dostávala na okraj jeho záujmu a intenzívne túžil riešiť problémy modernej spoločnosti. Už vyše dvadsať rokov bol aktívnym účastníkom politického zápasu v Nórsku a teraz chcel písať hry, prostredníctvom ktorých by sa mohol priamo vyjadrovať k politickým udalostiam jeho doby. V hre Redaktor sa zaoberá nemorálnosťou modernej tlače západnej Európy a vykresľuje v nej redaktora novín Morning Post v Christianii, ktorý už celé roky patril k jeho najúpornejším odporcom. V hre Bankrot ukázal, ako veľkú obchodnú spoločnosť privedie ku krachu jej riaditeľ neschopný

vyrovnať sa s realitou a pochopiť proti sebe stojace sily v modernej priemyselnej spoločnosti, v ktorej sa aj zamestnanci domáhajú politického vplyvu. Bol to prirodzený dôsledok historického vývoja vo všetkých škandinávskych krajinách, ktoré sa počas niekoľkých desiatok rokov stali z primárne poľnohospodárskych krajín priemyselnými krajinami s rýchlo rastúcou robotníckou triedou. Otvárali sa bane, stavali sa továrne a z lodeníc vychádzali lode, ktoré do konca devätnásteho storočia zabezpečili pre nórsku obchodnú flotilu vedúcu pozíciu na svetových oceánoch. Bjørnson pociťoval neprekonateľnú potrebu vyjadrovať svoje názory na tento svet a vyzývať hrdinov svojej doby, aby prejavili zodpovednosť a zaujali filantropický postoj k svojim finančným a priemyselným podnikateľským aktivitám. Bjørnson sa však priťom vzdialil od svojho radikálneho, ak nie priam revolučného programu z prvých tridsiatich rokov svojej dráhy, a začal hlásať istú spoluprácu a zmierenie medzi triedami.

Bjørnson sa neskôr z Talianska vrátil a usadil sa na farme Aulestad.

Počas všetkých týchto búrlivých rokov v 70. a 80. rokoch 19. storočia zohrával v nórskej

politike vedúcu úlohu. V ľavom hornom kvadrante nórskej zástavy sa nachádzala malá švédsko zástava, ktorá reprezentovala kráľovskú úniu medzi oboma štátmi, čo sa Nórom zdalo byť ponížujúce. Vzniklo preto hnutie za odstránenie tohto symbolu únie. Spočiatku nebolo cieľom hnutia dosiahnuť zrušenie únie, ale len zabezpečiť v jej rámci rovnoprávne postavenie Nórov a Švédov. V roku 1882 dosiahla nový vrchol Bjørnsonova popularita ako predvolebného rečníka. Možno nepatrí k najvýrečnejším mysliteľom, ale majstrovsky dokázal dať dôležitým heslám svojej doby pregnantnú a údernú podobu. Jeho protivníci často mobilizovali osoby, ktoré mali piskotom prehlúšiť jeho hlas, čo mu však nebránilo cestovať po celej krajine a agitovať za kandidátov, ktorí by v parlamente hlasovali za čisto nórsku vlajku a ďalšie dôležité otázky pre ľavicové hnutie. Aby mohol pokračovať v písaní, odišiel na dva roky do Paríža. Kým sa vrátil, v Nórsku sa rozpadla konzervatívna vláda a parlamentarizmus sa stal realitou. Bjørnson bol po návrate do Christianie oslavovaný ako hrdina ľudu.

V ďalších rokoch mal Bjørnson v nórskej spoločnosti vynikajúce postavenie. Najvýraznejšou témou posledného desaťročia

19. storočia bola únia so Švédskom. Po roku 1872 Bjørnson zaujímal vo vzťahu k únii čoraz skeptickejší postoj, pretože si uvedomoval, že bernadottovská dynastia ani švédska aristokracia by nikdy neakceptovala radikálne politické požiadavky, za ktoré bojoval.

Keď dlhotrvajúce nezhody medzi partnermi v únii prerástli v 80. rokoch 19. storočia do konfliktu, Bjørnson sa prejavil ako stúpenec rokovani a domnieval sa, že v Nórsku by sa mala vytvoriť národná vláda zložená z konzervatívcov aj z radikálov. Politická situácia však bola búrlivá a Bjørnsona obviňovali, že vo vzťahu k Švédom vystupuje príliš zmierlivo, keď vo volebnej kampani v roku 1903 naposledy podporil liberálnu stranu. V roku 1905 konflikt medzi Nórskom a Švédskom vyvrcholil. Proti únii sa dôrazne postavila dokonca aj buržoázia v Christianii. Hoci Nórsko bolo jednoznačne vedúcou veľmocou na svetových oceánoch, Nóri nemohli byť nikdy vymenovaní na čelo nórsko-švédskych konzulátov, ktoré pritom pôsobili v prístavoch celého sveta. Táto nerovnosť medzi bratskými krajinami bola čoraz menej akceptovateľná. Nórsky parlament prijímal zákony, ktoré švédsky kráľ odmietal potvrdiť. Nová nórska

vláda sa dožadovala ústavného práva, ktoré by Nórsku umožnilo zriadiť si vlastné konzuláty. V tom čase bol Bjørnson pomerne vzdialený od nórskej politiky. Žil v Paríži a situáciu v Nórsku vlastne nerozumel. Zostarol. Keď sa však vracal na svoju usadlosť blízko Lillehammeru, pozval ho na večeru predsedu nórskej vlády v Christianii. Úzkostlivo sa vyhýbal tomu, aby Bjørnsonovi poskytol akúkoľvek informáciu o situácii v nórskom parlamente, ktorý 7. júna 1905 prijal uznesenie fakticky završujúce dlhotrvajúci proces, v ktorom sa Bjørnson angažoval päťdesiat rokov: Nórsko vystúpilo z únie a stalo sa nezávislou krajinou.

Bjørnstjerne Bjørnson bol slávnou osobnosťou vo všetkých hlavných európskych krajinách a pomerne dobre ho poznali dokonca aj v Ázii a v Amerike. V priebehu posledných dvadsiatich rokov svojho života napísal stovky článkov pre najdôležitejšie európske periodiká. Zaútočil na francúzsku justíciu v Dreyfusovej afére, podporil Talianku Lindu Murriovou, ktorá bola nespravodlivo odsúdená za zabitie svojho manžela, a bojoval za práva detí na Slovensku učiť sa vlastnému materinskému jazyku. Celé roky sa pritom zapájal do zápasu o uzatvorenie mierových zmlúv medzi hlavnými európskymi

veľmocami. Jeho argumentácia ku všetkým otázkam bola emocionálne podfarbená a darilo sa mu vyvolávať emócie aj u všetkých jeho poslucháčov. Používal nápadité metafory a svoje názory presadzoval takým osobným spôsobom, ako nikto iný v Škandinávii pred ním ani po ňom. Pre Nórov bol ich najväčším vlastencom, hoci nie ich najväčším spisovateľom. Pritom však aj v jeho dobe jeho literárne diela oslavovali tisíce ľudí, ktorí v nich videli výraz ich vlastných zásadných a existenčných otázok.

Vo svojich posledných prácach sa zaoberal aj problematikou rodinného života, mladých ľudí a ich rodičov, prejavoval skepticizmus vo vzťahu k náboženskému fundamentalizmu a presadzoval právo utláčaných na slobodu.

Bjørnson zomrel v parížskom hoteli Walgram 26. apríla 1910. Jeho telo zabalzamovali a uložili do čiernej rakvy, ktorú previezli na železničnú stanicu. Na stanicu v Paríži prišli stovky Škandinávcov. Mostík zahalený do čierneho súkna viedol k železničnému vagónu nórskeho kráľa. Po príchode do Kodane preložili rakvu s Bjørnsonovými pozostatkami na otvorený povoz a previezli ju cez námestie

pred radnicu, kde mŕtveho nórskeho spisovateľa prišli pozdraviť tisíce ľudí. Rakvu potom preložili na palubu pancierovej vojenskej lode Nórsko. V Christianii pozdravila príchod lode salva 21 výstrelou z pevnosti Akershus.

Pohrebný obrad sa konal 5. mája 1910 v najväčšej katedrále v Christianii. Nezneli žiadne žalmy. Potom sa otvorili kostolné dvere a rakvu vyniesli na voľné priestranstvo, kde sa s ňou v hlbokom tichu rozlúčili tisíce a tisíce ľudí. Nekonečná procesia desiatok tisícov ľudí sa potom vydala smerom k cintorínu nášho spasiteľa, študenti tíško spievali a stovky štandard sa skláňali k obrovskej rakve zahalenej do vlajky, ktorú Bjørnstjerne Bjørnson očistil od všetkých ponížujúcich znakov, a z ktorej urobil symbol hrdosti národa.

Niečo tu však chýbalo. Nezaznievali žiadne ženské hlasy, nehovorili žiadni robotníci, žiadni zástupcovia roľníkov, len v blízkosti hrobu stáli zoradené deti s malými zástavkami a očami plnými slz. Ale nakoniec tam boli všetci, predstavitelia nórskeho národa so svojimi štandardami a konečne aj so štandardami, ktoré niesli ženy – všetci tam stáli, tíško nôtiač nórsku hymnu, kým rakvu spúšťali do hrobu.

Nobelova cena za literatúru pre Bjørnsona

Keď si Bjørnson v decembri 1903 prevzal v Štokholme Nobelovu cenu za literatúru, mal 71 rokov a bol hádam najslávnejším Nórom vôbec – tak v Nórsku ako aj v zahraničí. Výbor vo svojom vyhlásení zdôraznil, že Bjørnson „je veľkým epickým a dramatickým bardom, hoci mohol ešte jasnejšie zažiť ako lyrik“. Je „v prvej línii súčasných komentátorov života prostého ľudu“. Vo svojich dielach sa Bjørnson „úplne odovzdal do služby čistých a osvietených ideí“ a „zjednocuje etickú a básnickú silu“. Vytvoril kľúčové diela „v ideálnom smere“, ako to požaduje Alfred Nobel vo svojom závete.

Vo štvrtok 10. decembra 1903 sa nad Štokholmom prevaľovali ťažké mraky, ale mesto sa ukázalo vo svojom najkrajšom svetle, so zástavami vlajúcimi na každej verejnej aj súkromnej budove. Samotný ceremoniál odovzdávania ceny sa uskutočnil vo Veľkej sále Švédskej akadémie, vyzdobenej girlandami a vavrínovými vencami. Sála bola nabitá na prasknutie a medzi prítomnými boli členovia

ČLÁNOK EIVINDA
TJØNNELANDA UVEREJNENÝ
NA BJØRNSTJERNE.NO

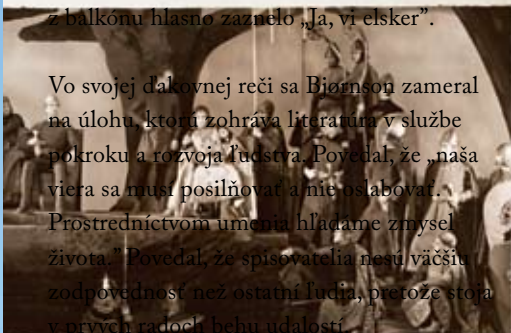
švédskej vlády aj nórskeho kabinetu v Štokholme. Nakoniec prišla aj kráľovská delegácia.

V tom roku do Štokholmu pricestovali osobne si prevziať svoju cenu len traja z laureátov Nobelovej ceny: Becquerel, Arrhenius a Bjørnson. Bjørnson bol posledný, kto prevzal ocenenie od kráľa Oskara II. – prikaz na výplatu peňažnej odmeny, diplom a veľkú zlatú medailu Alfreda Nobela. Všetkých laureátov prítomní víтали potleskom, ale keď ako posledný vystúpil na pódium Bjørnson, zaznel silnejší

a dlhotrvajúcejší aplauz. Bjørnson sa ešte ani nestihol opäť usadiť na svoje miesto, keď z balkónu hlasno zaznelo „Ja, vi elsker“.

Vo svojej dakovnej reči sa Bjørnson zamerlal na úlohu, ktorú zohráva literatúra v službe pokroku a rozvoja ľudstva. Povedal, že „naša viera sa musí posilňovať a nie oslabovať. Prostredníctvom umenia hľadáme zmysel života.“ Povedal, že spisovatelia nesú väčšiu zodpovednosť než ostatní ľudia, pretože stoja v prvom rade, keď sa udalosti

Bjørnson a Slováci

V roku 1907 Bjørnson vystúpil na politickú scénu posledný raz. Zareagoval na iniciatívu troch Juhočechov, medzi ktorými bol aj právnik Eduard Lederer. Tento Bjørnsonovi povedal, že v maďarskom štáte slobody vládne lož, a že desať miliónov nemaďarov, medzi nimi aj Slovákov, je obeťou maďarského imperializmu.

Maďari získali v rakúsko-uhorskej duálnej monarchii osobitné postavenie, ktoré im umožnilo vládnuť nad všetkými nemaďarskými menšinami v ich časti kráľovstva; maďarský kráľ, cisár František Jozef, schválil tzv. Apponyiho zákon, na základe ktorého sa mali pomaďarčiť základné školy v maďarskej časti kráľovstva. Bjørnson grófa Apponyiho poznal už predtým ako pacifistu a rečníka za mierové hnutie a na medzinárodnej konferencii o mierových otázkach v Kristianii v roku 1899 si vypočul jeho skvelé prejavy a neskôr si s ním aj potriasol rukou. Teraz však bol Bjørnson už unavený z „kongresovej turistiky“ mierového hnutia. „Maďar môže byť priateľom mieru len vtedy, ak najskôr prejaví hnev nad nespravodlivosťou, ktorá každodenne utláča nemaďarské obyvateľstvo Uhorska prostredníctvom nespravodlivých volebných pravidiel.“

V septembri 1907 bol Bjørnson pozvaný na mierovú konferenciu v Mníchove. Odpovedal, že považuje za česť byť pozvaný na toto zhromaždenie slávnych osobností. Povedal však, že „nebudem tajiť, že čoskoro zaútočím tak silno, ako len budem schopný, na tých členov medzinárodných mierových združení, ktorí vystupujú za mier, ale doma trýznia a utláčajú ľudí, alebo sa nečinne prizierajú, keď tak robia druhí. Keby sa napríklad na medzinárodnom mierovom zhromaždení

EDVARD HOEM

objavil ako predstaviteľ svojho národa gróf Apponyi, minister školstva v Uhorsku, prichádzajúci priamo z miesta tohto odporného útlaku, vynaložil by som všetko úsilie na to, aby bol prinútený opustiť toto zhromaždenie!“ Nonsalantná reakcia grófa Apponyiho Bjørnsona pobúrila. Vyhlásil, že Apponyiho zákon je porušením práv. Zbaviť deti materčiny je predsa to isté ako odtrhnúť hladné dieťa od matkiných prŕs.

Konflikt eskaloval v októbri 1907. Dejiskom bola slovenská dedina Černová pri Ružomberku a príčinou konfliktu bola vysviacka katolíckeho kostola. Vedúcou osobnosťou slovenského hnutia a kňazom v Černovej bol Andrej Hlinka. Nemohol zostať ľahostajný voči kultúrnemu a politickému útlaku Slovákov. Biskup Párvy Hlinku suspendoval a aktívne vystupoval aj v roku 1906 pri Hlinkovom zatknutí. Hlinkov konflikt s maďarskými úradmi vyvrcholil v roku 1907, keď obyvatelia Černovej žiadali, aby sa Hlinka zúčastnil na vysviacke nového kostola, ktorý bol predsa postavený z peňazí z cirkevnej zbierky, pri ktorej Hlinka zohral významnú úlohu. Maďari to pochopili ako protest proti potláčaniu slovenskej identity a provokáciu proti stabilite štátu. Do Černovej sa aj so žandármí vybral sudca Zoltán Pereszlényi, známy ako postrach Slovákov. Bolo zabitých 15 ľudí.

Pred týmito udalosťami sa maďarská tlač snažila pristupovať k Bjørnsonovi ako k váženému staršiemu autorovi, ktorého uviedli do omylu nesprávnymi informáciami, a ktorý nepoznal skutočný stav vecí. Tentoraz svoj hnev nijako neskrývala a prejavila ho v množstve článkov, v ktorých sa vyjadrovala o Bjørnsonových aktivitách.

Predpokladám, že všetci o týchto udalostiach dobre viete.

Bjørnson písal o Černovej v článku nazvanom Najväčší priemysel Uhorska. „Maďarskí kňazi, maďarská polícia a maďarské guľky vysväčujú slovenský kostol pod vedením ich svätého patróna grófa Apponyiho. Maďarskí učitelia presadzujú maďarský jazyk knihou a bičom, zákonom a zbraňami, pretože Maďari tvoria menšinu. Musia vyrobiť Maďarov. Toto je najväčší priemysel Uhorska.“

Bjørnsonov článok uverejnili štyri slovenské noviny, medzi nimi Narodnie Noviny a Slovenský týždenník. A potom prišli anonymné protiútoky v Neue Freie Presse. Tieto útoky však Bjørnsona nezastavili a preto ho jeho protivníci museli umlčať. Podarilo sa im zastaviť uverejnenie jeho článku v Neue Presse a podali žalobu proti novinám Narodnie Noviny, Narodny Hlasnik a Zvolenske Noviny za to, že preložili a uverejnili Bjørnsonov článok Najväčší priemysel Uhorska. Vydavateľ Vladimír Hurban bol uznaný vinným a odsúdený na dvojmesačné väzenie.

Bjørnson pochopil, že žiadne zlepšenie maďarskej politiky voči národnostným menšinám nemožno očakávať dovtedy, kým sa nezmení rakúska politika. Vo svojom článku sa preto zamerlal na rakúsku politiku a rakúsku koncepciu štátu – že štát je uniformujúcou inštitúciou, ktorá potláča všetko a každého podľa jednej zásady, ktorou je buď ponemčovanie alebo pomadařčovanie. Nepriateľom je práve tento zastaraný koncept potláčajúci ľudské práva. Je to ako keby v Európe nikdy neexistovala éra osvietenstva, nikdy nenastala francúzska revolúcia, ako keby nikdy neexistovali slobodné štáty Severnej Ameriky, ako keby sa nikdy nevytvorila konfederácia švajčiarskeho ľudu. Proti tomuto uniformujúcemu konceptu štátu Bjørnson kladie moderný koncept, podľa ktorého je štát združením rovnoprávných národov, ktoré sa zakladá na dobrovoľne uznaných zákonoch na ochranu nezávislosti a rovnakých pracovných podmienok pre všetkých.

Aké riešenie teda Bjørnson odporúča, aký typ štátu požaduje – konfederáciu alebo nový štát, slovenský štát? Bjørnson teraz znova zaútočil, keď vo Wiener Tageblatt komentoval vyhrážku, že sa prestane vydávať Neue Presse: „Dlho bývalo zvykom, že pokiaľ ide o súčasné udalosti v Uhorsku, v Európe by sa nemal počúvať žiadny iný názor ako maďarský. Táto tyrania sa už skončila, a teraz treba zabezpečiť, aby žiadny iný hlas nebolo počuť v Uhorsku.“ Noviny Neue Presse sa už Bjørnsonov článok neodvážili uverejniť. Preto ho Bjørnson poslal iným veľkým viedenským novinám, Die Zeit. V marci článok uverejnil aj Le Courier Européen v Mníchove, Lo Spettatore v Taliansku, Politiken v Dánsku.

Až doteraz Bjørnson obhajoval len Slovákov, ale odteraz sa jeho obhajoba vzťahuje aj na všetky ostatné národnosti, medziiným

na Rumunov: „Vodcovia veľkomaďarskej kliky vládnuci v Uhorsku verejne vyhlasujú svoj cieľ, ktorým je potlačiť duchovné vedenie týchto národov, aby ho zlomili. Preto sa zatvárajú gymnáziá a múzeá, preto sa vysokoškolské vzdelávanie môže poskytovať len v maďarskom jazyku, preto sa celé dejiny musia venovať glorifikácii Maďarov. Každý, kto prejaví talent a odvahu obhajujúci jazyk a práva svojho ľudu, je prenasledovaný. Ako poslancom, spisovateľom, kňazom, učiteľom či redaktorom im vládcovia strpčujú život všetkými spôsobmi, ktoré majú k dispozícii. A týchto prostriedkov je v Uhorsku veľa!“

A ďalej pokračuje:

„Narodil som sa ako príslušník slobodného a nezávislého národa a v Nórsku ani v žiadnej inej severskej krajine nepoznáme volebné podvody. V našich očiach možno sfalšovanie volieb niektorého národa prirovať k otráveniu pitnej vody. Maďari robia Slovákom to isté,

čo Švédi robili nám. Výraz veľkí Maďari som vytvoril podľa vzoru výrazu veľkí Švédi. Ale rovnako ako netriumfovali Švédi, nebudú triumfovať ani veľkí Maďari. Poznám ten zápas, zohral svoju úlohu v procese, výsledkom ktorého bol zrod slobodného Nórska.“ Takýmto spôsobom starý obhajca práv Bjørnson prepojil nórsky boj za nezávislosť, v ktorom sa angažoval takmer päťdesiat rokov, so zápasom o slovenské národné práva a s bojom za nezávislosť. Bjørnson sa teší na deň, keď raz národy získajú svoje práva a keď bude môcť vzniknúť veľká konfederácia národov, združenie národov, ktoré by mohlo skoncovať so všetkými vojnami.

A tu sa s ním rozlúčime. Bjørnson žil ešte jeden či dva roky a naďalej sa vyjadroval k menej či viac závažným udalostiam, stretával sa s novinármi, českými rovnako ako s maďarskými, a zmierenie medzi Slovákami a Nemcami bolo jednou z jeho obľúbených tém.

Vychádza tri razy do týždňa: v útorok, štvrtok a sobota. Príjatočná cena pre Rakúsko-Uhersko sa má byť 10 k., na pol roka 5 k., na šesť rokov 4 k., na desať 13.50 k.

Do zahraničia: do Nemecka 10 marek, do Švédska 8 rubľov, do Ameriky 4, do Afriky, ostatné celoročne 20 franky.

NÁRODNIE NOVINY.

Príjatočná cena pre Ameriku: P. V. Rovnianek & Comp., Pittsburg, Pa., 612-614 Grant Street.

Neoprávnených reprodukcií redakcia nezarába.

Jednotlivé čísla predávajú sa po 10 k., pašon 12 k.

Redakcia, administrácia a expedícia v Turčianskom Sv. Martine.

Ročník XXXVIII. Útorok, 19. novembra 1907. Číslo 137.

Bjørnstjerne Bjørnson po černovskej vražde.

Najväčší priemysel Uhorska.

Dvanásť utrývch, teško faterkanených, ešte viac ľudí ľubkoranených a vo väzení, to bolo najnovšie cena za vysvetlenie jedného slovenského kostola.

Mimo Uhorska nikto nebol ani rozmetáť takú vec. Gróf Apponyi, ktorý najnovšie sľúbil vysvetliť všetky tieto udalosti v Uhorsku, ktorým my mimo Uhorska nerozumieme, osudí bohužiaľ čas. On je tak zaujatý svojím novým školským stánkom, vyhadzovaním učiteľov, uvádzaním po maďarsky, vymenovaním iných, ktorí snajú túto divnú reč, satváraním šľásk, v ktorých smutí sa po maďarsky, ako sradzovaním druhých, v ktorých len po maďarsky bude sa vyučovať. Absolútne nemá čas.

Ale nazdávam sa, že mu môžem prísť na

Maďarskí kňesi, maďarské polície a maďarské gule posviacajú kostol Slovákom podľa svojím patrôzom, sliebtým veľkomaďarom grófam Apponyim.

Bob dal veľkomaďarom tieto iné národy za imacie - oni zabírajú a nich Maďarov. Čo lepšieho môžu robiť? Z Nemcov pol treťu milióna, z Horvatov a Srbov štyri milióny, so Slovákov, Rusov a Rumunov spolu ešte viac.

Veľkomaďarom prináležia telom a dušou. Oni sú ich potravou, ako i Maľomaďari vždy boli. Väčšie státny majetok patrí veľko-

višim priemysel Uhorska. Ale to nie sú. Ni onani teda nie predpokladá iné veci, ako sú nerozumejú iné. Nasledovne musia byť pri bledením, okrádajú, prináčené. V našich po stých európskych jazykoch máme sa i prosté slova, ktorého nesmieme tu poníť. Mä darčina (tak mi hovoria) má sa to rozumieť nádherné slovo, ktoré môže byť podotčené takto: vlastnecovsky hovoriť. Keď veľkomaďarí nímčo povie, čo nie je tak, stedy hovoriť vlastnecovsky. V tomto dosabiel nám osvojí nepochopiteľnej obratnosti, ktorá iste má na záklád v sebojnosti rasy.

Chem uviesť príklad a preto musím má sa ku krvavému kápelu v Čencovo.

Na ten najš nový kostol tam katolí boli naberali šľobí Slováci. Kostol mal byť v

NÓRSKE VEL'VYSLANECTVO

Zostavilo a vydalo Nórske veľvyslanectvo v Bratislave k 100. výročiu smrti Bjørnstjerne Bjørnsona

Fotografie: Nórska národná knižnica a www.bjornstjerne.no

Layout: Adrián Struňák

Bratislava, 2010

Publikácia neprešla jazykovou úpravou